

เล่าเรื่องวรรณคดีไทย นิราศเมืองแกลง

สุนันท์ จันทรวินิจฉัย

เล่าเรื่องวรรณคดีไทย นิราศเมืองเพชร

สำหรับ

บุคคลทั่วไป

นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา

กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย

สาระที่ ๕ : วรรณคดี และวรรณกรรม

มาตรฐาน ท ๕.๑ : เข้าใจและแสดงความคิดเห็น วิเคราะห์วรรณคดีและวรรณกรรม
ไทยอย่างเห็นคุณค่าและนำมาประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง

สุนันท์ จันทรวีเมสียง

เล่าเรื่องวรรณคดีไทย นิราศเมืองเพชร

ภาพปก : สุเทพ กิตติพิทักษ์

ข้อมูลทางบรรณานุกรมของหอสมุดแห่งชาติ

สุนันท์ จันทรวินเมลิ้อง.

เล่าเรื่องวรรณคดีไทย นิราศเมืองเพชร. -- กรุงเทพฯ : แม็ค, 2546.

104 หน้า.

1. นิราศ -- ประวัติและวิจารณ์. I. ชื่อเรื่อง.

895.911209

ISBN : 974-9611-46-2

สงวนลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

บริษัทหอสงวนลิขสิทธิ์ ห้ามมิให้ผู้ใดนำส่วนหนึ่งส่วนใด หรือตอนหนึ่งตอนใด
ของเนื้อเรื่อง ภาพประกอบและอื่นๆ ที่ปรากฏอยู่ในหนังสือเล่มนี้ไปทำการคัดลอก
โดยวิธีพิมพ์ดีด เรียงตัว อัดสำเนา ถ่ายฟิล์ม ถ่ายเอกสาร
พิมพ์โดยเครื่องจักร หรือวิธีการอื่นใดเพื่อนำไปแจก จำหน่าย

สงวนลิขสิทธิ์ : กันยายน 2546

ราคา 70 บาท

จัดทำโดย บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

การสั่งซื้อ : ส่งธนาคัตถ์สั่งจ่าย ไปรษณีย์ลาดพร้าว ในนาม อาจารย์พีระ พนาสุภน

9/99 อาคารแม็ค ขอยลาดพร้าว 38 ถนนลาดพร้าว แขวงลาดยาว

เขตจตุจักร กรุงเทพฯ 10900

โทร. 0-2938-2022-7 แฟกซ์ 0-2938-2028

พิมพ์ที่ เจ้าพระยาระบบการพิมพ์

โทร. 0-2424-3684

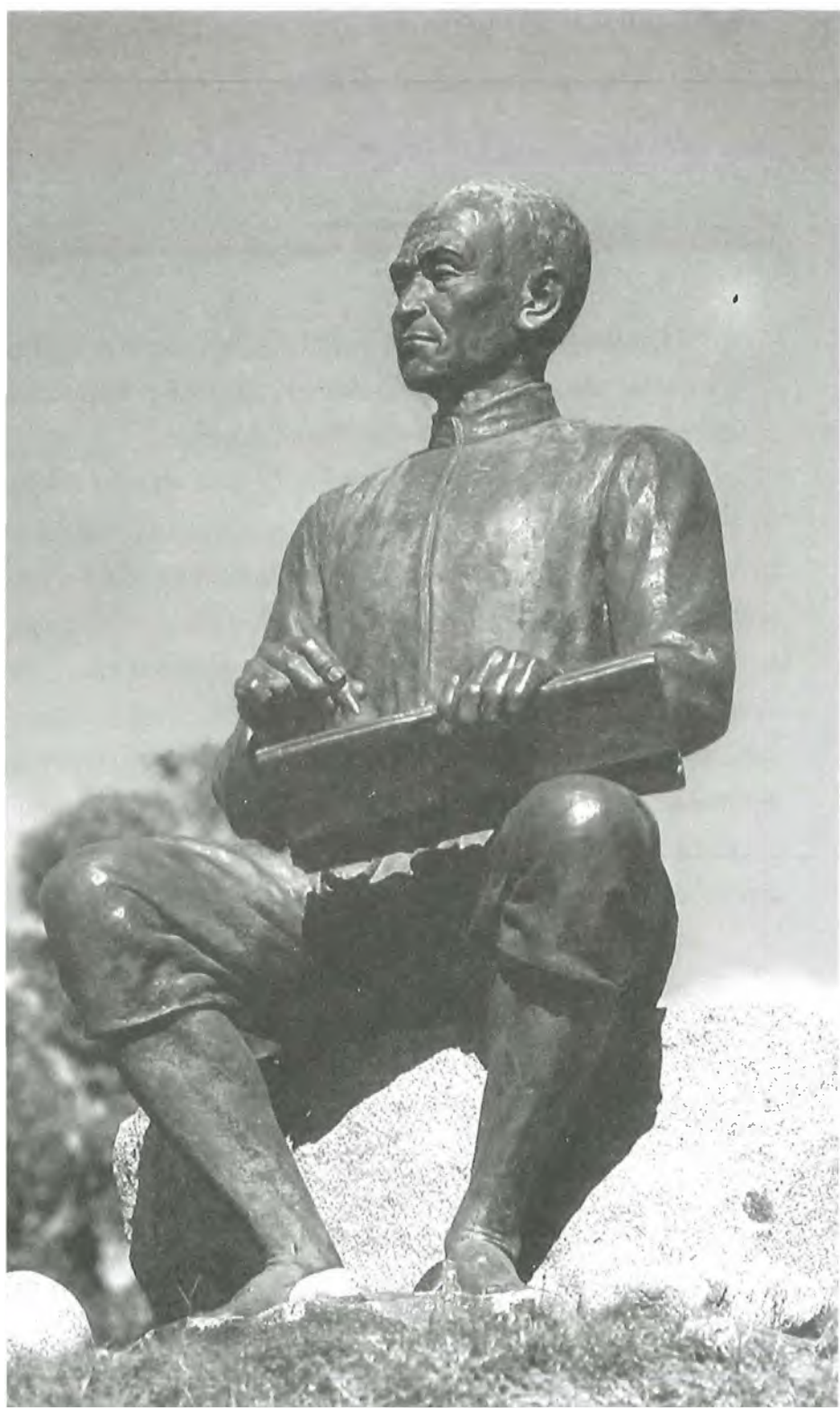
คำนำ

นิราศเมืองเพชร เป็นนิราศอีกเรื่องหนึ่งที่ได้รับการยกย่องจากผู้อ่านทั่วไปว่ามีความ “สมบูรณ์” จนอาจเทียบได้กับนิราศภูเขาทอง ซึ่งเป็นนิราศเรื่องยอดเยี่ยมที่สุดในบรรดานิราศ ๙ เรื่อง ที่สุนทรภู่แต่งขึ้น

นิราศเมืองเพชร เป็นนิราศที่มีความยาวถึง ๔๑๘ คำกลอน จึงเป็นนิราศที่มีความสมบูรณ์ในด้านเนื้อเรื่องที่ให้สาระประโยชน์หลายประการแก่ผู้อ่านไม่ว่าจะเป็นประวัติศาสตร์ของสุนทรภู่ที่เกี่ยวข้องและสัมพันธ์กับบุคคลต่าง ๆ โดยเฉพาะบุคคลที่อาศัยอยู่ในจังหวัดเพชรบุรี การสะท้อนให้เห็นสภาพบ้านเมืองและวิถีการดำเนินชีวิต ตลอดจนการประกอบอาชีพของผู้คนในสมัยนั้น การสอดแทรกความรู้ในเรื่องต่าง ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติของสัตว์และพืช รวมทั้งความดีเด่นในด้านวรรณศิลป์ที่สุนทรภู่สามารถสร้างสำนวนกลอนที่โดดเด่นในเรื่องสัมผัสในอันเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของสุนทรภู่ และการเลือกสรรถ้อยคำภาษาที่ประณีตงดงาม เพื่อสร้างภาพและสื่ออารมณ์สะเทือนใจแก่ผู้อ่าน

คุณค่านับการดังกล่าว ย่อมส่งผลให้นิราศเมืองเพชรเป็นนิราศเรื่องหนึ่งที่มีคุณค่าควรแก่การนำมาศึกษา

บริษัท สำนักพิมพ์แม็ค จำกัด

สารบัญ

ประวัติชีวิตและผลงานของสุนทรภู่	๗
ประวัติชีวิตของสุนทรภู่	๗
ผลงานของสุนทรภู่	๑๓
นิราศเมืองเพชร	๑๕
ความหมายของนิราศ	๑๕
ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับนิราศเมืองเพชร	๑๕
เรื่องย่อ	๑๖
คุณค่าในด้านเนื้อเรื่อง	๒๓
คุณค่าในด้านประวัติชีวิตของสุนทรภู่	๒๓
เจ้านาย	๒๓
ผู้มีพระคุณ	๒๔
ญาติ	๒๔
ศิษย์	๒๔
ผู้หญิง	๒๕
ความปรารถนาที่จะสมหวัง	๓๔
คุณค่าแง่คิดในด้านการดำเนินชีวิต	๓๗
แง่คิดเกี่ยวกับความไม่แน่นอนของชีวิต	๓๘
แง่คิดเกี่ยวกับการพูด	๓๘
แง่คิดเกี่ยวกับจิตใจคน	๓๙
คุณค่าในด้านความรู้	๔๐

ความรู้เกี่ยวกับสภาพบ้านเมือง วิธีการ ๔๐

ดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพ

ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติ ๔๙

ความรู้เกี่ยวกับสำนวน ๖๕

คุณค่าในด้านวรรณศิลป์ ๖๘

การเลือกสรรคำ ๖๘

การเล่นสัมผัส ๗๐

การเล่นคำ ๗๔

การสร้างภาพพจน์ ๗๕

สถานที่สำคัญในนิราศเมืองเพชร ๘๓

วัดราชโอรสาราม ๘๓

วัดเขาตะเครา ๘๖

วัดพลับพลาชัย ๘๘

วัดเกาะสุทธาราม ๘๙

วัดพระพุทธไสยาสน์ ๙๐

เขabinไดอิฐ ๙๒

เขาหลวง ๙๓

วัดมหาธาตุวรวิหาร ๙๕

คำอธิบายศัพท์ ๙๗

บรรณานุกรม ๑๐๑

ประวัติชีวิตและผลงาน ของสุนทรภู่

ประวัติชีวิตของสุนทรภู่

สุนทรภู่เกิดเมื่อวันจันทร์ เดือน ๘ ขึ้นค่ำ ๑ ปีมะเมีย จุลศักราช ๑๑๔๔ ตรงกับวันที่ ๒๖ มิถุนายน พ.ศ. ๒๓๒๙ ซึ่งตรงกับรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ปฐมบรมกษัตริย์แห่งราชจักรีวงศ์

บิดามารดาของสุนทรภู่จะมีชื่อใดไม่ปรากฏหลักฐาน แต่บรรพบุรุษข้างฝ่ายบิดาได้มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ตำบลบ้านกร่ำ อำเภอแกลง จังหวัดระยอง ส่วนบรรพบุรุษข้างฝ่ายมารดา มาตั้งหลักแหล่งอยู่ที่ธนบุรี

บิดามารดาของสุนทรภู่ได้มาอยู่กินกันที่กรุงเทพฯ ภายหลังได้แยกทางกัน บิดากลับไปบวชที่บ้านเกิด ในขณะที่มารดามีสามีใหม่และมีบุตรสาวอีก ๒ คนชื่อ นิมกับน้อม ต่อมามารดาได้พาสุนทรภู่เข้าวัง และถวายตัวเป็นพระนมพระธิดาในกรมพระราชวังหลัง สุนทรภู่จึงได้ถวายตัวเป็นมหาดเล็กในกรมพระราชวังหลังตั้งแต่นั้นมา

ในวัยเยาว์สุนทรภู่ได้เรียนหนังสือกับพระที่วัดชีปะขาว (วัดศรีสุดาราม) ในคลองบางกอกน้อย ธนบุรี ต่อมาได้สอนวิชาเลขและหนังสือแก่ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นเสมียนที่วัดแห่งนี้

นอกจากสอนหนังสือแล้ว สุนทรภู่อยังประกอบอาชีพเป็นเสมียนนายระวางกรมพระคลังสวน ต่อมาสุนทรภู่ได้ลาออกจากการเป็นเสมียน เนื่องจาก

อุปนิสัยของสุนทรภู่ไม่นับชอบทำงานอย่างอื่นนอกจากแต่งกลอน สุนทรภู่ได้กลับมาอยู่กับมารดาที่พระราชวังหลัง ราวปี พ.ศ.๒๓๔๙

ขณะที่พำนักอยู่ในบริเวณพระราชวังหลัง สุนทรภู่ได้มีโอกาสร่วมและรักกับหญิงสาวชาววังคนหนึ่งชื่อ จัน เมื่อกรมพระราชวังหลังทราบเรื่องก็ทรงกริ้ว จึงรับสั่งให้นำสุนทรภูู่กับแม่จันไปจองจำไว้ แต่จองจำอยู่ได้ไม่นานก็พ้นโทษ เนื่องจากกรมพระราชวังหลังทิวศคต

พอถึงปี พ.ศ.๒๓๕๐ สุนทรภู่ได้ออกเดินทางไปยังเมืองแกลงเพื่อไปหาบิดาซึ่งขณะนั้นบวชเป็นพระอยู่ เมื่อไปถึงเมืองแกลงแล้ว สุนทรภู่ตั้งใจจะบวช แต่ในที่สุดก็มีได้บวชเพราะล้มเจ็บเสียก่อน ต้องรักษาตัวอยู่หลายวันจึงหาย หลังจากนั้นสุนทรภู่ก็เดินทางกลับกรุงเทพฯ ในการเดินทางครั้งนี้สุนทรภู่ได้แต่งนิราศเมืองแกลงขึ้น

สุนทรภู่กลับมาอยู่ที่พระราชวังหลังและถวายตัวเป็นมหาดเล็กในพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ (พระโอรสในกรมพระราชวังหลัง) ซึ่งทรงผนวชอยู่ที่วัดระฆัง ในขณะนั้นสุนทรภู่ได้แม่จันมาเป็นภรรยาแล้ว

ปลายปี พ.ศ.๒๓๕๐ สุนทรภู่ได้ตามเสด็จพระองค์เจ้าปฐมวงศ์ไปนมัสการพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี ขณะที่ยังมีเรื่องโกรธเคืองกับแม่จันอยู่ ทั้งนี้อาจมีสาเหตุมาจากนิสัยของสุนทรภู่ที่ชอบดื่มเหล้าจนเมามาย หรืออาจเพราะนิสัยเจ้าชู้ของสุนทรภู่ก็เป็นได้ การเดินทางในครั้งนี้สุนทรภู่ได้แต่งนิราศพระบาทขึ้น

หลังกลับจากนมัสการพระพุทธบาทแล้ว สุนทรภู่ได้ลาออกจากการเป็นมหาดเล็กในพระองค์เจ้าปฐมวงศ์แล้วออกเดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่าง ๆ

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๒ ก่อนปี พ.ศ.๒๓๕๖ สุนทรภู่ได้เดินทางไปเพชรบุรีตามลำพังและได้ไปพักอยู่ที่บ้านหม่อมขุนนางในกรมพระราชวังหลัง

ต่อมาได้ย้ายไปพักอยู่ที่บ้านขุนรองซึ่งเป็นเพื่อนรักกัน สุนทรภู่อยู่ที่เพชรบุรีจนปลายปี พ.ศ.๒๓๕๖ จึงได้เดินทางกลับกรุงเทพฯ และได้คืนดีกับแม่จัน

ราวปี พ.ศ.๒๓๕๙ เกิดเหตุทิ้งบัตรสนเท่ห์ หรือเรียกกันแต่ก่อนว่า ทอดบัตรสนเท่ห์ ซึ่งถือกันว่าเป็นความผิดฉกรรจ์ ถ้าจับได้ผู้ทิ้งบัตรสนเท่ห์จะต้องได้รับอาญาอย่างหนัก คราวนั้นสืบได้ว่ากรมหมื่นศรีสุเรนทร์เป็นผู้ที่ทิ้งบัตรสนเท่ห์ จึงถูกคุมขังจนสิ้นพระชนม์ สุนทรภู่เองก็ตกอยู่ในข่ายต้องสงสัยในฐานะที่เป็นผู้เขียน จึงต้องหลบหนีราชภัยไปซ่อนตัวอยู่ในถ้ำเขาหลวง จังหวัดเพชรบุรี จนถึงต้นปี พ.ศ.๒๓๖๓ สุนทรภู่ได้เดินทางกลับเข้ามาในกรุงเทพฯ และในปีนี้เองที่แม่จันให้กำเนิดบุตรชายชื่อ หนูพัด

ต่อมาสุนทรภู่ได้เข้ารับราชการอยู่ในกรมพระอาลักษณ์ และได้แสดงความสามารถในการแต่งบทกลอนถวายพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จนเป็นที่พอพระราชหฤทัยหลายครั้ง จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นกวีที่ปรึกษาคนหนึ่งมีตำแหน่งเป็นขุนสุนทรโวหาร และได้รับพระราชทานที่ให้ปลูกบ้านอยู่ได้ทำช่าง ไกล ๆ กับวังหลวง สามารถเข้าเฝ้าได้ตลอดเวลา

ในปี พ.ศ.๒๓๖๔ สุนทรภู่ได้มีภรรยาอีกคนหนึ่งชื่อ นิ่ม อยู่ในคลองบางกรวย เป็นเหตุให้แม่จันโกรธและได้พาหนูพัดไปอยู่กับญาติผู้ใหญ่ที่บริเวณพระราชวังหลัง สุนทรภู่ได้ตามไปหาแม่จันในขณะที่มีอาการมีนเมาเพราะฤทธิ์สุราทำให้เกิดการโต้เถียงและทำร้ายญาติผู้ใหญ่ ความทราบถึงพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระองค์ทรงกริ้วจึงรับสั่งให้จองจำสุนทรภู่ หลังจากนั้นสุนทรภู่กับแม่จันก็เลิกร้างกันไป

ระหว่างถูกจองจำ สุนทรภู่ได้เริ่มแต่งเรื่องพระอภัยมณีเพื่อเลี้ยงตนเอง สุนทรภู่ถูกจองจำอยู่ได้ไม่นานก็พ้นโทษเนื่องจากต่อกลอนเป็นที่ต้องพระราชหฤทัย จึงได้กลับเข้ารับราชการตามเดิม ขณะนั้นแม่นิ่มได้คลอดลูกเป็นชายชื่อ หนูตาบ